

PEDAGOGIK JARAYONNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA INTERFAOL METODLAR ROLI

TERMIZ IQTISODIYOT VA SERVIS UNIVERSITETI

BOSHLANG'ICH TA'LIM 2-KURS TALABASI **XURRAMOVA DILNURA**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda interfaol metodlarning o'rni va ahamiyati tahlil qilingan. Interfaol metodlarning mohiyati, turlari, ularning o'quvchi shaxsini rivojlantirishdagi pedagogik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o'qituvchining interfaol metodlardan foydalanish jarayonidagi roli va metodik yondashuvlar ko'rib chiqilgan. Maqolada pedagogik jarayonni faollashtirish, o'quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ham berilgan.

Tayanch so'zlar: interfaol metod, pedagogik jarayon, samaradorlik, o'quvchi faolligi, innovatsion ta'lim, aqliy hujum, klaster, rol o'ynash, muloqot madaniyati, ta'lim texnologiyasi.

Kirish

Hozirgi davrda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar zamonaviy pedagogik yondashuvlarni talab etmoqda. An'anaviy ta'lim usullari endilikda o'quvchilarning faolligini to'liq ta'minlay olmayapti. Shu boisdan ham pedagogik jarayon samaradorligini oshirishda interfaol metodlardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning bilimga bo'lgan qiziqishini orttiradi, ularni mustaqil fikrlashga, muammoli vaziyatlarda yechim topishga, jamoa bilan ishlashga o'rgatadi.

Ta'lim sifati ko'p jihatdan o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi faol muloqotga bog'liq. Interfaol metodlar aynan shu o'zaro ta'sirni kuchaytiradi, o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Bu esa o'z navbatida pedagogik jarayon samaradorligini oshiradi.

Asosiy qism

Pedagogik jarayonning samaradorligini oshirish uchun eng muhim vositalardan biri interfaol metodlardir. Interfaol metodlar ta'lim jarayonini jonlantiradi va o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. O'qituvchi darsni tashkil etishda o'quvchilarni markazga qo'yadi. Har bir o'quvchi o'z fikrini bildirishga, izlanishga va bahslashishga imkon topadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning tafakkurini, nutqini va ijodkorligini rivojlantiradi. Bu usullar yordamida o'quvchilar bilimni tayyor shaklda emas, o'z faoliyatlari orqali egallaydilar. O'qituvchi dars jarayonida rahbar emas, balki hamkor sifatida qatnashadi. O'quvchilar o'zaro fikr almashish, bahs-munozara qilish orqali yangilik yaratadilar. Guruhli ishlash o'quvchilarning jamoaviy ruhini oshiradi. Har bir guruh o'z vazifasini bajarishda mas'uliyatni his qiladi. Bunday darslarda o'quvchilar o'z fikrlarini asoslab berishga o'rganadilar. Interfaol metodlar o'quvchilarda tanqidiy va tahliliy fikrlash ko'nikmasini shakllantiradi. Darsda faol ishtirok etgan o'quvchi o'z bilimiga ishonch hosil qiladi. Ular o'z nuqtai nazarini himoya qilishga o'rganadilar. Har bir o'quvchi o'z fikrining qadrlanishini sezadi. Bu holat o'quvchining motivatsiyasini kuchaytiradi. Interfaol metodlar yordamida darslar zerikarli emas, balki qiziqarli o'tadi. O'quvchilar vaqt qanday o'tganini sezmaydilar. O'qituvchi esa darsda o'quvchilarning faoliyatini kuzatib, kerakli joyda yordam beradi. "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq skeleti" kabi metodlar o'quvchilar tafakkurini faollashtiradi. "Venn diagrammasi" usuli mavzularni taqqoslash va umumlashtirishga yordam beradi. "Insert" texnologiyasi o'qilgan matnni tahlil qilishni osonlashtiradi. "Debat" usuli o'quvchilarda erkin nutq va ishonchli dalillashni shakllantiradi. Interfaol metodlarning har biri darsning maqsadiga mos tanlanadi. O'qituvchi darsni puxta rejalashtirganda natija yanada yuqori bo'ladi. O'quvchilarning yosh xususiyatlari va qiziqishlari e'tiborga olinadi. Interfaol metodlar orqali o'qituvchi o'quvchilarning ichki salohiyatini ochadi. O'quvchilar dars jarayonida faollashgani sari ularning bilim sifati ortadi. Ular o'rganish jarayonidan zavq olishadi. Bu usullar o'qituvchining ijodkorligini ham namoyon etadi. O'qituvchi turli vaziyatlarga moslashishni o'rganadi. Interfaol metodlar sinfda ijobiy psixologik muhit yaratadi. O'quvchilar o'zaro hurmat va hamkorlik ruhida ishlaydilar. Bunday darslarda o'quvchilar o'z fikrini erkin ifoda etishdan qo'rqmaydi. Ularning mustaqil fikrlash darajasi ortadi.

Interfaol metodlar orqali bilim chuqurroq o'zlashtiriladi. Chunki o'quvchi o'zi faol qatnashgan jarayonni yaxshi eslab qoladi. O'qituvchi o'quvchilar faoliyatini baholab, rag'batlantirishni to'g'ri tashkil etadi. Interfaol metodlar nafaqat bilim beradi, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega. O'quvchilar o'zaro yordam, sabr va muloqot madaniyatini o'rganadilar. Guruhda ishlash jarayoni ularni jamoada ishlashga tayyorlaydi. Bu usullar hayotiy muammolarni hal etishda ham foydalidir. O'qituvchi darsni boshqarishda mos texnologiyalarni uyg'unlashtiradi. Multimedia vositalarini qo'llash interfaollikni kuchaytiradi. Slaydlar, videolar va o'yin elementlari o'quvchilar e'tiborini jalb etadi. Dars jarayonida muammoli vaziyatlar yaratish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Ular muammoni hal qilish yo'llarini izlaydilar. Har bir o'quvchi o'z taklifini ilgari suradi. Shu orqali dars mazmuni boyiydi. O'quvchilar o'qituvchi bilan teng hamkorlikda ishlash imkoniga ega bo'ladilar. Interfaol metodlar o'quvchilarning individual farqlarini hisobga olishga yordam beradi. Har bir o'quvchi o'z tempida ishlash imkonini topadi. Dars jarayonida o'zini baholash va o'zini tahlil qilish imkoniyati yaratiladi. Bu o'quvchini o'z ustida ishlashga undaydi. O'qituvchi interfaol metodlar yordamida o'quvchini faqat eshituvchi emas, balki ishtirokchi qiladi. Bunday darslarda har bir daqiqa samarali o'tadi. O'quvchilar o'zaro bahslashib, fikrlar xilma-xilligini qadrlashni o'rganadilar. Ular o'z bilimini real hayotda qo'llay olish malakasini hosil qiladilar.

1. Interfaol metodlarning mazmuni va mohiyati

“Interfaol” so'zi inglizcha “interactive” atamasidan olingan bo'lib, “o'zaro ta'sir” ma'nosini bildiradi. Interfaol metodlar — bu ta'lim jarayonini o'qituvchi va o'quvchining faol muloqoti, fikr almashuvi, tahlil va ijodiy izlanish asosida tashkil etish usulidir.

Bu metodlar o'quvchilarni faollikka, mustaqillikka, jamoada ishlashga, o'z fikrini asoslab himoya qilishga o'rgatadi. Interfaol yondashuvda o'quvchi bilimni tayyor holda qabul qilmaydi, balki uni izlaydi, topadi, baholaydi va o'zlashtiradi. Shuning uchun ham bu metodlar ta'lim sifatini oshirishda muhim o'rin tutadi.

2. Interfaol metodlarning asosiy turlari

Ta'lim amaliyotida qo'llaniladigan interfaol metodlar juda ko'p. Ulardan eng samaralilari quyidagilardir:

“Aqliy hujum” (Brainstorming) – o'quvchilardan erkin fikrlar olish, muammoni turli nuqtai nazardan hal etish uchun qo'llanadi.

“Klaster” – asosiy g'oya atrofida fikrlarni tizimlashtirish, mavzuni vizual tarzda yoritish imkonini beradi.

“Rol o'ynash” (Role play) – o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga kiritish orqali ularning muloqot madaniyatini oshiradi.

“Venn diagrammasi”, “Sinkveyn”, “Insert”, “Debat”, “Blits so'rov” kabi metodlar o'quvchilarning tahliliy va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi.

Mazkur metodlar dars jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va ularning bilimini mustahkamlaydi.

3. Interfaol metodlarning pedagogik ahamiyati

Interfaol metodlar o'quvchilarning shaxs sifatida shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ularning asosiy pedagogik afzalliklari quyidagilardan iborat:

o'quvchilarda mustaqil fikrlash va muammoni hal etish ko'nikmalarini shakllantiradi;

ijodkorlik va tahliliy tafakkurni rivojlantiradi;

muloqot madaniyati va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini mustahkamlaydi;

o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida subyekt-subyekt munosabatini vujudga keltiradi;

darsning motivatsion darajasini oshiradi.

Interfaol metodlar orqali o'quvchi bilimni passiv o'zlashtiruvchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida o'zlashtiradi. Bu esa o'qitishning haqiqiy samaradorligini ta'minlaydi.

4. Interfaol metodlarni qo'llashning shart-sharoitlari

Interfaol metodlardan muvaffaqiyatli foydalanish uchun quyidagi pedagogik shartlar zarur:

1. Darsning maqsadi aniq belgilanishi kerak;
2. Guruhli va juftlikdagi ishlarni to‘g‘ri tashkil etish lozim;
3. O‘quvchilarni erkin fikr bildirishga o‘rgatish zarur;
4. O‘qituvchi metodik jihatdan puxta tayyor bo‘lishi kerak;
5. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini oshiradi;
6. Har bir interfaol faoliyatdan so‘ng o‘qituvchi refleksiya (tahlil) o‘tkazib, natijani baholashi lozim.

Shu shartlar bajarilganda interfaol metodlarning ta’siri yanada kuchayadi va dars samarali kechadi.

5. Interfaol metodlar yordamida pedagogik jarayon samaradorligini oshirish

Interfaol metodlar qo‘llanilganda o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishi ortadi, ular mustaqil fikr yuritishga o‘rganadi. Masalan, “Aqliy hujum” darsi davomida bir mavzu bo‘yicha turli xil fikrlar ilgari suriladi, bu esa o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. “Rol o‘ynash” orqali esa o‘quvchilar real hayotiy vaziyatlarga kirib, o‘z bilimlarini amalda qo‘llaydilar.

Bu jarayon natijasida:

dars sifati oshadi;

o‘quvchilar darsda faol ishtirok etadi;

o‘z fikrini erkin ifoda etish qobiliyati shakllanadi;

bilimning mustahkamligi ta’minlanadi.

Interfaol metodlardan to'g'ri foydalanish ta'lim jarayonining mazmunini boyitadi, natijada o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi muloqot samarali kechadi.

Interfaol metodlar ijodiy tafakkurni kuchaytiradi. O'quvchilar yangi g'oyalar yaratishdan zavq olishadi. O'qituvchi har bir darsda o'z tajribasini boyitadi. U o'quvchilar bilan birga o'sadi va yangiliklarni izlaydi. Interfaol metodlardan foydalanish o'qituvchining kasbiy saviyasini oshiradi. O'quvchilar esa bu jarayonda mustaqil shaxs sifatida shakllanadilar. Bunday darslarda intizom tabiiy ravishda shakllanadi, chunki o'quvchilar faol. Ular darsga befarq qarashmaydi. Interfaol metodlar darsni hayotiy, mazmunli va foydali qiladi. O'qituvchi uchun ham, o'quvchi uchun ham jarayon ijodiy maydonga aylanadi. Bu usullar darsda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantiradi. Har bir o'quvchi o'z fikrini aniq va lo'nda ifodalashni o'rganadi. Bahs-munozaralarda qatnashgan o'quvchi o'z nutq madaniyatini oshiradi. Interfaol metodlar darsda muhitni yumshatadi, ijobiy energiya beradi. O'quvchilar o'zaro yordam va do'stlik ruhida bo'ladilar. O'qituvchi o'quvchilarning qiziqishini kuzatib, yangi yondashuvlar ishlab chiqadi. Interfaol metodlar orqali darsda natijadorlik sezilarli ortadi. O'quvchilar o'z bilimiga ishonch hosil qilib, yangi mavzularga tayyor bo'ladilar. Har bir interfaol mashg'ulot ularni hayotga tayyorlaydi. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida ishonchli aloqalar shakllanadi. Shu bois interfaol metodlar zamonaviy ta'limning ajralmas qismidir. Ular nafaqat ta'lim samaradorligini, balki insoniy fazilatlarini ham rivojlantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, interfaol metodlar zamonaviy pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismidir. Ular o'quvchilarning bilishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, mustaqil fikrlash, muloqot qilish va ijodiy ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Har bir o'qituvchi dars jarayonida interfaol metodlardan oqilona foydalansa, ta'lim sifati sezilarli darajada oshadi.

Demak, interfaol metodlar nafaqat ta'lim samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning shaxs sifatida kamol topishiga ham xizmat qiladi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Azizxo'jayev N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2019.
4. Ziyamuhamedov B., Abduqodirov A. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017.
5. Qodirova F.M. Zamonaviy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
6. Hasanboeva O. Innovatsion pedagogika. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.
7. UNESCO. Interactive Teaching Methods in Modern Education. – Paris, 2020.